

Cytowanie

CHICAGO: E. Milczarek, *Pojęcie i systematyka konstytucjonalizmu cyfrowego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2024, nr 1, s. 195–208, <https://doi.org/10.15804/ppk.2024.01.14>

APA: Milczarek, E. (2024), *Pojęcie i systematyka konstytucjonalizmu cyfrowego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 1, s. 195–208, <https://doi.org/10.15804/ppk.2024.01.14>

Ewa Milczarek

ORCID ID: 0000-0003-0726-0959

Uniwersytet Szczeciński

E-mail: ewa.milczarek@usz.edu.pl

Pojęcie i systematyka konstytucjonalizmu cyfrowego

Słowa kluczowe: konstytucjonalizm, konstytucjonalizm cyfrowy, prawo nowych technologii, prawo Internetu.

Keywords: constitutionalism, digital constitutionalism, new technologies law, Internet law.

Streszczenie

Konstytucjonalizm cyfrowy jako nurt badań odnosi się do adaptacji zasad konstytucyjnych i instytucji do nowych wyzwań i możliwości wynikających z cyfrowej rewolucji. Ich celem jest zapewnienie ochrony praw podstawowych, równowagi sił oraz ochrony obecnej hierarchii systemu wartości, wyrażonej w konstytucji, przed ich naruszeniem spowodowanym technologią cyfrową. Mimo znaczących implikacji społecznych badania nad tym zjawiskiem są ograniczone i wybiórcze.

Celem artykułu jest systematyzacja ram teoretycznych wokół koncepcji konstytucjonalizmu cyfrowego. Autorka dokonuje przeglądu występujących w literaturze definicji pojęcia konstytucjonalizmu cyfrowego oraz dokonuje uporządkowania przedmiotu prowadzonych badań. Przedstawiona została również analiza porównawcza aktualnych kierunków rozwoju konstytucjonalizmu cyfrowego oraz zidentyfikowano jej poszczególne nurty. Efektem rozważań jest uporządkowanie dyskusji dogmatycznoprawnej dotyczącej tytułowego zagadnienia.

Abstract**The Concept and Systematics of Digital Constitutionalism**

Digital constitutionalism as a research trend refers to the adaptation of constitutional principles and institutions to new challenges and opportunities resulting from the digital revolution. Their purpose is to ensure the protection of fundamental rights, the balance of power and the protection of the current hierarchy of the system of values against their infringement caused by digital technology. Despite significant social implications, research on this phenomenon is limited and selective.

The aim of the article is to systematize the theoretical framework around the concept of digital constitutionalism. The author reviews the definitions of the concept of digital constitutionalism found in the literature and organizes the subject of the research. A comparative analysis of the current directions of development of digital constitutionalism has also been presented and its individual trends have been identified. The effect of the considerations is to organize the dogmatic and legal discussion regarding the topic issue.

✱

I. Wstęp

Rozwój Internetu oraz nowych technologii doprowadził do zasadniczych zmian społecznych, których efektem jest wykształcenie się społeczeństwa informacyjnego. Społeczeństwo to charakteryzuje się wzrostem uzależnienia sfery gospodarczej, politycznej, społecznej, psychologicznej i ekologicznej od informacji¹. Te trwałe i istotne zmiany stosunków społeczno-gospodarczych powinny znaleźć odzwierciedlenie w porządku prawnym, w tym – ze względu na ich oddziaływanie na prawa podstawowe – również w procesach konstytucyjnych. Pomimo jednak trwałego charakteru i potencjalnie ogromnych implikacji społecznych i politycznych, systematycz-

---

¹ J. Kreft, *Społeczeństwo informacyjne-krytyczne podejście*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług, Gospodarka elektroniczna: wyzwania rozwojowe” 2012, nr 88, t. 2, s. 754–762.

ne badania nad tym zjawiskiem są bardzo ograniczone i wybiórcze, skupiając się na pojedynczych niuansach relacji porządku prawnego i nowych technologii. Rozwijający się nurt badań nad konstytucjonalizmem cyfrowym dąży do uporządkowania i analizy tego wpływu.

Tematyka konstytucjonalizmu cyfrowego to złożone i szerokie zagadnienie, którego nie sposób zamknąć w ramach objętości artykułu. Badanie zjawisk prawnych związanych z technologią cyfrową przez pryzmat konstytucjonalizmu oferuje wielorakie ścieżki badań. Niniejszy artykuł składa się z trzech części. W pierwszej wskazano na pojawiające się w literaturze definicje konstytucjonalizmu cyfrowego, w drugiej określono systematykę badań nad tym zagadnieniem oraz w ostatniej dokonano zrębu analizy porównawczej w kierunku rozróżnienia podstawowych nurtów konstytucjonalizmu. Metodami badawczymi wykorzystanymi w niniejszej pracy jest metoda dogmatyczno-prawna i metoda prawno-porównawcza. Artykuł ma charakter przeglądowy.

II. Pojęcie konstytucjonalizmu cyfrowego

Tak jak nie istnieje jedno pojęcie konstytucjonalizmu², tak nie należy oczekiwać jednej definicji konstytucjonalizmu cyfrowego. Jednakże próba zamknięcia tego pojęcia w pewne ramy jest niezbędna do określenia sposobu jej rozumienia. Samo pojęcie „konstytucjonalizm” używane jest nieco intuicyjnie jako tło rozważań nad ewolucyjnym pojmowaniem konstytucji³. Konstytucjonalizm jako taki, jest świadomym samoograniczeniem samostanowienia, zmierzającym do ochrony sfery prywatnej przed władzą publiczną⁴. „Konstytucjonalizacja środowiska cyfrowego” określać ma proces tworzenia norm mających na celu zapewnienie ochrony praw podstawowych i równowagi sił. W tym kontekście taki proces ma na celu wytworzenie serii normatywnych interakcji przeciwdziałających zmianom

---

² M. Bernarczyk, *Idea konstytucjonalizmu w państwach demokratycznych i autorytarnych*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2020, nr 3 (42), s. 7.

³ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2022, s. 45.

⁴ C. Sunstein, *Constitutionalism and secession*, „University of Chicago Law Review” 1991, nr 58 (2), s. 633.

konstytucyjnego ekosystemu wywołanym pojawieniem się technologii cyfrowej⁵. Konstytucjonalizm cyfrowy jest zatem zbiorem tradycyjnych wartości konstytucyjnych dostosowanych do nowych wymagań środowiska cyfrowego⁶ i jest uważany za ideę uwzględniającą rozwój konstytucjonalizmu w erze społeczeństwa cyfrowego⁷.

L. Gill, D. Redeker i U. Gasser definiują „konstytucjonalizm cyfrowy” jako wspólny termin łączący konstelację inicjatyw, które miały na celu wyartykułowanie zestawu praw politycznych, norm zarządzania i ograniczeń sprawowania władzy w Internecie⁸. E. Celeste określa konstytucjonalizm cyfrowy jako ideę, której celem jest ustanowienie i zapewnienie istnienia normatywnych ram ochrony praw podstawowych i równowagi sił w środowisku cyfrowym⁹. Taka idea powinna przenikać i ukierunkowywać konstytucjonalizację środowiska cyfrowego, rozumianą jako proces prawny, który ma na celu ochronę obecnej hierarchii systemu wartości, wyrażone w konstytucji, przed ich naruszeniem spowodowanym technologią cyfrową. F. Johns definiuje to pojęcie jako dyskurs konstytucyjny, który jednocześnie bada i przyczynia się do kształtowania konstruowanych społecznie relacji jednostek do ich rzeczywistych warunków egzystencji zakotwiczonych bezpośrednio lub pośrednio przez technologie cyfrowe. Definicja ta skupia się na dynamice zmian procesów społeczno-politycznych wywoływanych przez cyfryzację¹⁰. Wspólnym trzonem przedstawionych definicji jest problematyka równowagi oraz ochrony praw jednostki, co znajduje odzwierciedlenie również w przedmiocie badań.

---

⁵ E. Celeste, *Digital constitutionalism: a new systematic theorisation*, „International Review of Law, Computers & Technology” 2019, nr 33, s. 76–99.

⁶ N.V. Bocharova, *Digital constitutionalism in the modern information society*, „Социальный Калейдоскоп” 2022, nr 2, s. 74–84.

⁷ N. Shengelia, *op.cit.*, s. 1.

⁸ L. Gill, D. Redeker, U. Gasser, *Towards digital constitutionalism? Mapping attempts to craft an Internet Bill of Rights*, „Report by Berkman Center Research, Publication 2015” nr 15, s. 2.

⁹ E. Celeste, *op.cit.*, s. 88.

¹⁰ F. Johns, *Governance by Data*, „Annual Review of Law and Social Science” 2021, nr 17, s. 53–71.

III. Przedmiot badań konstytucjonalizmu cyfrowego

Konstytucjonalizm to fenomen, na który składają się wymiar normatywny i opisowy¹¹, w ramach których wyróżnić możemy następujące elementy¹²:

- ogół poglądów dotyczących ustroju państwa (element aksjologiczny),
- ogół norm prawnych – zwłaszcza konstytucyjnych – regulujących ustrój państwa (element normatywny),
- szeroko rozumiana praktyka stosowania norm regulujących ustrój państwa, czyli praktyka konstytucyjna (element socjologiczny).

Odzwierciedlenie tego tradycyjnego dyskursu znaleźć można również w badaniach nad konstytucjonalizmem cyfrowym. L. Gill, D. Redeker i U. Gasser zidentyfikowali cztery wymiary aktualnych badań¹³. Pierwszy z nich odnosi się do szerokich i fundamentalnych kwestii politycznych, które mają z natury konstytucyjny charakter: określenie praw jednostki (zarówno zbiorowych, jak i indywidualnych), ograniczeń władzy państwowej oraz norm zarządzania siecią. Drugi wymiar odnosi się do dopasowania tych ram do specyfiki określonych wspólnot politycznych. Trzeci wymiar odnosi się do sformalizowania uznania politycznego i legitymizacji tych ram w ramach tej wspólnoty politycznej. Ostatni z wymiarów dotyczy kompleksowości konstytucjonalizmu cyfrowego, czyli stanowi wariację poprzednich wymiarów.

Procesy konstytucyjne odbywają się na trzech poziomach: prawnym, związanym z interpretacją konstytucji – ewentualnie jej zmianą; polityczno-instytucjonalnym; a także na poziomie społecznym (horyzontalnym)¹⁴. Przedmiotem badań konstytucjonalizmu cyfrowego jest dostosowanie konstytucyjnych wartości do realiów społeczeństwa cyfrowego na tych trzech poziomach. Na poziomie prawnym koncentruje się na stworzeniu katalogu e-praw jednostki, z prawem dostępu do Internetu na czele, oraz regulacji związanej z zarządzaniem

¹¹ M. Bednarczyk, *Pojęcie konstytucjonalizmu* [w:] *Konstytucja i prawo konstytucyjne; Zarys wykładu*, red. R. Balicki, M. Bernaczyk, O. Hałub-Kowalczyk, M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, M. Kłopocka-Jasińska, A. Ławniczak, M. Masternak-Kubiak, A. Śledzińska-Simon, J. Węgrzyn, K. Wygoda, Warszawa 2021, s. 26–28.

¹² *Polskie prawo konstytucyjne na tle porównawczym*, red. R.M. Małajny, Warszawa 2013, s. 7–8.

¹³ L. Gill, D. Redeker, U. Gasser, *op.cit.*, s. 3.

¹⁴ K.M. Cern, *Jak rozumieć rolę konstytucji we współczesnym społeczeństwie demokratycznym?*, „Studia prawno-ekonomiczne” 2016, nr CI, s. 23–39.

siecią. Problematyka konstytucjonalizmu cyfrowego nie ogranicza się wyłącznie do spraw związanych z uregulowaniem technologii cyfrowych, ale na analizie istniejących już kwestii konstytucyjnych, które są przeobrażane przez cyfryzację. W tym zakresie rozważania dotyczą nowych interpretacji konstytucji, dostosowujących znane już wolności i prawa do specyfiki środowiska cyfrowego, co prowadzi do uznania nowych praw lub nowych aspektów istniejących praw¹⁵. Oczywiście, oddziaływanie Internetu na prawa podstawowe, nie jest równomierne – jedne prawa pozostawia bez jakiegokolwiek wpływu (jak prawo do mieszkania), a wpływ na inne jest tak znaczący, że doprowadza do ich ewolucji (np. prawo do prywatności, tajemnica korespondencji).

Zmiany zapoczątkowane przez rewolucję informacyjną wpływają na równowagę konstytucyjną, rozumianą jako idealny stan wytworzony przez aplikację norm prawa konstytucyjnego w danym porządku prawnym, w kontekście ochrony praw podstawowych oraz równowagi sił w relacji jednostka-państwo-przedsiębiorstwo¹⁶. Równowagę tę zaburza przede wszystkim dominująca rola przedsiębiorstw w środowisku cyfrowym, która negatywnie wpływa na pozycję zarówno jednostki, jak i państwa. Pozycję jednostki dodatkowo osłabiają wzmożone możliwości nadzoru nad obywatelami. Kontrola ta sprawowana jest przez władze państwową, ale również przez prywatne korporacje, co stanowi novum w zakresie ochrony praw jednostki. Ingerencja ta, choć dotychczas występowała, nie była tak intensywna i dogłębna. Zjawisko to nasila wszechobecne występowanie technologii wśród jednostek oraz dominująca rola, jaką prywatne korporacje odgrywają w środowisku cyfrowym. Dotychczasowe mechanizmy prawne służące ochronie praw obywatelskich i politycznych nie są adekwatne do nadużyć generowanych przez platformy¹⁷. W aspekcie społecznym warto zwrócić uwagę również na rozbieżności pomiędzy oceną tożsamych zachowań *on-line* i *off-line*, których efektem jest zróżnicowanie w ich akceptacji społecznej¹⁸.

---

¹⁵ E. Castorina, *Scienza, tecnica e diritto costituzionale*, „Rivista AIC” 2015, nr 4, https://www.rivistaaic.it/images/rivista/pdf/Conv_Roma_2015_Castorina.pdf (10.06.2023).

¹⁶ E. Celeste, *op.cit.*, s. 76–99.

¹⁷ N. Suzor, *Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms*, „Social Media + Society” 2018, nr 4 (3), s. 9.

¹⁸ O czym szerzej: E. Milczarek, *Prywatność wirtualna. Unijne standardy ochrony prawa do prywatności w internecie*, Warszawa 2020, s. 51–67.

Całość poczynionej analizy pozwala na określenie przestrzeni badań konstytucjonalizmu cyfrowego:

- korzystanie z praw podstawowych za pośrednictwem Internetu (np. prawo do informacji, wolność wypowiedzi),
- kreowanie się nowych praw, zarówno zbiorowych, jak i indywidualnych związanych z oddziaływaniem technologii (np. prawo dostępu do Internetu, prawo podmiotowe dostępu do technologii),
- specyfika naruszeń praw podstawowych w Internecie i wprowadzenie narzędzi ochrony (np. ograniczenia retencji danych),
- wprowadzenie nowych form kontroli obywateli nad władzą instytucji publicznych w celu podjęcia prób zrekompensowania istniejącej asymetrii władzy między obywatelami a państwem mających na celu przywrócenie balansu¹⁹,
- problematyka zachowania odpowiedniego balansu wartości i zrównoważenia sił na gruncie obywatel-państwo-korporacje internetowe (np. neutralność Internetu²⁰).

Ze względu na specyfikę rozwoju sieci i jej regulacji zakres prowadzonych badań będzie obejmował wszelkie akty, w których pojawiają się nowe zasady konstytucyjne. Badania konstytucjonalizmu cyfrowego obejmować będą zatem zarówno tradycyjne formy, takie jak konstytucje krajowe, precedensowe prawo krajowych sądów konstytucyjnych i transnarodowych organów sądowych oraz deklaracje praw internetowych. Ze względu na specyfikę przedmiotu badania obejmować również będą wewnętrzne przepisy platform internetowych.

---

¹⁹ E. Celeste, *op.cit.*, s. 76–99; M. Mann, A. Daly, M. Wilson, N. Suzor, *The limits of (digital) constitutionalism: exploring the privacy-security (im)balance in Australia*, „International Communication Gazette” 2018, nr 80 (4), s. 16.

²⁰ Neutralność sieci, znana również jako zasada neutralności Internetu lub zasada równego traktowania, odnosi się do koncepcji, że wszystkie dane przesyłane przez Internet powinny być traktowane równorzędnie, bez preferencji, dyskryminacji ani ograniczeń ze strony dostawców usług internetowych lub innych podmiotów kontrolujących ruch internetowy. Zasada ta jest wyrażona w art. 3 ust. 2 w związku z art. 3 ust. 1 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2120 z 25 listopada 2015 r. ustanawiające środki dotyczące dostępu do otwartego Internetu oraz zmieniające dyrektywę 2002/22/WE w sprawie usługi powszechnej i związanych z sieciami i usługami łączności elektronicznej praw użytkowników, a także rozporządzenie (UE) nr 531/2012 w sprawie roamingu w publicznych sieciach łączności ruchomej wewnątrz Unii (Dz.Ur.z UE z 26 listopada 2015 r., L 310/1).

IV. Kierunki rozwoju konstytucjonalizmu cyfrowego

Rozwój polityki UE w stosunku do środowiska cyfrowego ewoluował w ciągu ostatnich dwudziestu lat. Początkowe, zbyt liberalne podejście dziedzinie regulacji, przyczyniło się do podważenia podstawowych wolności i praw osób fizycznych, jednocześnie umożliwiając podmiotom prywatnym konsolidację nowo nabytych uprawnień. Faza aktywizmu sądowego, w której kluczową rolę odgrywał Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej²¹, była pierwszą reakcją na tę sytuację i utorowała drogę europejskiemu konstytucjonalizmowi cyfrowemu. Drugą fazą była transformacja antycypująca europejski konstytucjonalizm cyfrowy poprzez działania legislacyjne. Działania te nie skupiają się na technicznej architekturze Internetu, a przyjmują perspektywę polityczną, zobowiązując do przestrzegania określonych praw i zasad prawnych, które muszą kształtować interakcje on-line między obywatelami, korporacjami i państwem²². Toczony prace legislacyjne poruszają się w szerokim spektrum, od podejścia oddolnego (RODO²³) do architektury odgórnej (ustawa o sztucznej inteligencji²⁴), przechodząc przez etap pośredni (DSA²⁵). Pomimo

---

²¹ Jako przykład podać można prawo do zapomnienia: wyrok TSUE z 13 maja 2014 r. w sprawie Google Spain SL, Google Inc. P. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mariowi Costesze Gonzálezowi, C-131/12, ECLI:EU:C:2014:317, retencja danych: wyrok TSUE z 16 lipca 2020 r. w sprawie Data Protection Commissioner p. Facebook Ireland Limited i Maximilianowi Schremsowi, C-311/18, ECLI:EU:C:2020:559 czy neutralności sieci: wyrok TSUE z 15 września 2020 r. w sprawie Telenor Magyarország Zrt. P. Nemzeti Média-és Hírközlési Hatóság Elnöke, C-807/18 i C-39/19, ECLI:EU:C:2020:708.

²² M. Moncau, L. Fernando, D. Werneck Arguelhes, *The Marco Civil da Internet and Digital Constitutionalism* [w:] *Oxford Handbook of Intermediary Liability Online*, red. G. Frosio, Oxford 2020, s. 190–213.

²³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.U.UE z 4 maja 2016 r., L 119/1).

²⁴ Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze Unii, Bruksela, 21 kwietnia 2021 r., COM(2021) 206 final 2021/0106(COD).

²⁵ Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych (akt o usługach cyfrowych) i zmieniające dyrektywę 2000/31/WE, Bruksela, 15 grudnia 2020 r., COM(2020) 825 final 2020/0361(COD).

różnego podejścia i zakresu instrumenty mają wspólny cel i projekt: wszystkie dążą do zagwarantowania optymalnej równowagi między innowacyjnością a ochroną praw, zgodnie z rozwijającymi się cechami europejskiego cyfrowego konstytucjonalizmu²⁶. Kodyfikacja wysiłków TSUE i ograniczenie swobody działania platform internetowych to pierwsze kroki w trzeciej fazie europejskiej polityki przeciwstawiającej się niepokojącemu wzrostowi i ewolucji uprawnień prywatnych w społeczeństwie algorytmicznym²⁷.

W perspektywie porównawczej warto zwrócić uwagę, na różne przejawy konstytucjonalizmu cyfrowego po obu stronach Atlantyku. W UE dominuje „strategia demokratyczna” dążąca do zachowania równowagi sił i ochrony praw podstawowych w świecie cyfrowym. Inną drogę obrały Stany Zjednoczone, które zareagowały na konsolidację zarządzania platformami, utrzymując liberalne podejście oparte na paradygmacie wertykalnym bazującym na pierwszej poprawce do amerykańskiej konstytucji²⁸. Rozwarstwienie pomiędzy rozwojem konstytucjonalizmu cyfrowego, w tym w podejściu do ochrony praw podstawowych i wolności w środowisku cyfrowym, widoczne jest również między krajami rozwiniętymi i rozwijającymi się²⁹ oraz pomiędzy światem demokratycznym i autorytarnym³⁰. W krajach autorytarnych Internet i nowe technologie wykorzystywane są w celach zwiększenia nadzoru nad obywatelami dążąc do ich zdyscyplinowania i podporządkowania, jako środek umocnienia i konsolidacji władzy (jak chiński System Społecznego Zaufania³¹). Poczyniona analiza pozwala zatem wyróżnić trzy podstawowe nurty konstytucjonalizmu cyfrowego: liberalny, demokratyczny oraz nieliberalny.

---

²⁶ G. De Gregorio, P. Dunn, *The European risk-based approaches: Connecting constitutional dots in the digital age*, „Common Market Law Review” 2022, nr 59 (2), s. 473.

²⁷ G. De Gregorio, *The rise of digital constitutionalism in the European Union*, „International Journal of Constitutional Law” 2021, nr 19 (1), s. 41–70.

²⁸ G. De Gregorio *Digital constitutionalism across the Atlantic*, „Global Constitutionalism” 2022, nr 11 (2), s. 1–28.

²⁹ M. Wimmer, T. Moraes, *Quantum Computing, Digital Constitutionalism, and the Right to Encryption: Perspectives from Brazil*, „Digital Society” 2022, nr 1 (12).

³⁰ J. Czarnocki, *Saving EU digital constitutionalism through the proportionality principle and a transatlantic digital accord*, „European View” 2021, nr 20 (1), s. 5–6.

³¹ D. Mac Sithigh, M. Siems, *The Chinese Social Credit System: A Model for Other Countries?*, „Modern Law Review” 2019, nr 82 (6), s. 1034–1071.

Próby stworzenia międzynarodowych ram prawnych określających wspólne pryncypia konstytucjonalizmu cyfrowego³² miały raczej charakter stanowisk czy wizji, jednak nie spotkały się z szeroką akceptacją czy wdrożeniem. Regulacja środowiska cyfrowego, również w ramy konstytucyjne, z powodzeniem rozwija się w ramach poszczególnego kraju czy regionu³³. Z racji ponadnarodowego charakteru sieci wydawać by się mogło korzystne stworzenie pannaarodowych zasad jej funkcjonowania. Już dziś widać, że odmienne wizje polityczne uniemożliwiają dojście do światowego konsensusu u w tej kwestii³⁴. Propozycje, takie jak koncepcja Kinfe Micheal Yilma³⁵ do stworzenia Deklaracji Praw Internetowych ONZ, raczej nie mają szans na wdrożenie.

V. Podsumowanie

Przeprowadzona analiza daje podstawy do twierdzenia, że konstytucjonalizm cyfrowy jest nowym paradygmatem współczesnego konstytucjonalizmu pozostając jednocześnie w ramach tradycyjnego dyskursu prawnego. Technologie cyfrowe wpływają na prawa jednostek i kondycję systemów społecznych. Rozwój badań nad konstytucjonalizmem cyfrowym przynosi korzyści zarówno analityczne, jak i normatywne i jest konieczny dla zapewnienia nowoczesnego konstytucyjnego i prawnego rozwoju państw oraz doskonalenia krajowego ustawodawstwa konstytucyjnego. Zaprezentowane uwagi są pewną propozycją porządkującą, która umożliwia racjonalną dyskusję o statusie konstytucjonalizmu cyfrowego.

Rozważania dotyczące konstytucjonalizmu cyfrowego nie mają na celu zbudowania jakiejś nowej hierarchii wartości, w oderwaniu od przyjętej w tradycyjnej jej formie. Raczej są próbą dostosowania regulacji świata cyfrowe-

---

³² Jak np. Internet Bill of Rights.

³³ M. Santaniello, N. Palladino, M. Carmela Catone, P. Diana, *The language of digital constitutionalism and the role of national parliaments*, „International Communication Gazette” 2018, nr 80 (4), s. 320–336.

³⁴ O czym również: A. Gurumurthy, N. Chami, *Towards a Global Digital Constitutionalism: A Radical New Agenda for UN75*, „Development” 2021, nr 64 (2), s. 29–38.

³⁵ K. Micheal Yilma, *Digital privacy and virtues of multilateral digital constitutionalism-Preliminary thoughts*, „International Journal of Law and Information Technology” 2017, nr 25 (2), s. 115–138.

go do istniejącej i uznawanej w danym państwie hierarchii wartości. Sednem rozważań konstytucjonalizmu cyfrowego będzie zatem analiza już istniejących wartości konstytucyjnych przekształcanych przez cyfryzację. Celem jest sformułowanie zestawu praw politycznych, norm zarządzania i ograniczeń w wykonywaniu władzy w Internecie³⁶.

Prawo konstytucyjne jest tu narzędziem służącym zapewnieniu ochrony praw podstawowych i równowagi sił w danym porządku prawnym w czasie transformacji społecznej i gospodarczej. Technologia informacyjna wykorzystywana jest w każdej sferze życia, a przez to wpływa również na sferę prawną³⁷. Dynamiczne środowisko Internetu, gdzie narzędzia i formy ich naruszeń zmieniają się, wymaga wprowadzenia elastycznych form ochrony. System prawa stanowionego nie zawsze nadąża za tymi zmianami. Kluczową rolę w wytyczaniu relacji pomiędzy poszczególnymi wolnościami i prawami w Internecie ma sądownictwo, w tym bogate orzecznictwo TSUE³⁸. Kontrola sądowa norm dotyczących Internetu powinna być realizowana przez pryzmat konstytucjonalizmu cyfrowego w zakresie odpowiedniej ochrony praw podstawowych. Wymaga to od trybunałów konstytucyjnych rozważenia nowego rozumienia horyzontalnych skutków praw konstytucyjnych i konsekwencji reterytorializacji Internetu³⁹. Następną generacją naruszeń praw człowieka będzie miała inny charakter. Naruszenia będą powstawały w wyniku ponadnarodowej działalności gospodarczej oraz będą stawały się coraz bardziej niewidoczne, niejasne (rozproszone) i wyrafinowane. Rośnie zatem znaczenie komparatyki w dobie procesów integracji, harmonizacji i globalizacji stosunków międzyludzkich jako narzędzia tworzenia, stosowania i badania prawa. Analiza toczona musi być w szerszej czy nawet globalnej perspektywie. Nie możemy jednak pozwolić sobie na pominięcie konkretnego kontekstu historycznego i tradycji konstytucyjnej. Aby sprostać wyzwaniom stawianym przez nowe technologie, cyfrowy konstytucjonalizm powinien obejmować bardziej wy-

³⁶ L. Gill L, D. Redeker, U. Gasser, *op.cit.*

³⁷ M. Leszczyńska, *Współczesny model rozwoju społecznego z perspektywy rewolucji informacyjnej „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy”* 2011, nr 23, s. 125–134.

³⁸ M.in. Wyrok TSUE z 14 czerwca 2017 r. w sprawie Stichting Brein p. Ziggo BV i XS4ALL Internet BV, C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456.

³⁹ G.F. Mendes, V.O. Fernandes, *Digital Constitutionalism and Constitutional Jurisdiction: A Research Agenda for the Brazilian Case* [w:] *The Rule of Law in Cyberspace*, red. C. Blanco de Moraes, G.F. Mendes, T. Vesting, Berlin 2022, s. 65–87.

rażnie krytyczny dyskurs, kwestionujący kilka założeń teorii konstytucji liberalnej, skoncentrowanej na państwie⁴⁰.

Jak podkreślono w niniejszym artykule rozwój konstytucjonalizmu, jako refleksji nad balansem podstawowych sił w państwie i pozycją jednostki, ma różne przejawy w zależności od kultury, rozwoju i reżimu danego państwa. Wartości, które niesie konstytucjonalizm „analogowy” będą również przenikać do refleksji nad konstytucjonalizmem cyfrowym. Trudno oczekiwać, by państwa tak różnie podchodzące do regulacji statusu jednostki, wypracowały konsensus w kwestii środowiska cyfrowego.

Literatura

- Bednarczyk M., *Pojęcie konstytucjonalizmu* [w:] R. Balicki, M. Bernaczyk, O. Hałub-Kowalczyk, M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, M. Kłopocka-Jasińska, A. Ławniczak, M. Masternak-Kubiak, A. Śledzińska-Simon, J. Węgrzyn, K. Wygoda, *Konstytucja i prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2021.
- Bernarczyk M., *Idea konstytucjonalizmu w państwach demokratycznych i autorytarnych*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2020, nr 3.
- Bocharova N.V., *Digital constitutionalism in the modern information society*, „Соціальний Калейдоскоп” 2022, nr 2.
- Castorina E., *Scienza, tecnica e diritto costituzionale*, „Rivista AIC” 2015, nr 4, https://www.rivistaaic.it/images/rivista/pdf/Conv_Roma_2015_Castorina.pdf
- Celeste E., *Digital constitutionalism: a new systematic theorisation*, „International Review of Law, Computers & Technology” 2019, nr 33 (1).
- Cern K.M., *Jak rozumieć rolę konstytucji we współczesnym społeczeństwie demokratycznym?*, „Studia prawno-ekonomiczne” 2016, nr CI.
- Czarnocki J., *Saving EU digital constitutionalism through the proportionality principle and a transatlantic digital accord*, „European View” 2021, nr 20 (1).
- De Gregorio G., *Digital constitutionalism across the Atlantic*, „Global Constitutionalism” 2022, nr 11 (2).
- De Gregorio G., Dunn P., *The European risk-based approaches: Connecting constitutional dots in the digital age*, „Common Market Law Review” 2022, nr 59 (2).
- De Gregorio G., *The rise of digital constitutionalism in the European Union*, „International Journal of Constitutional Law” 2021, nr 19 (1).

---

⁴⁰ A. Golia, *The Critique of Digital Constitutionalism*, „Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL)” Research Paper no. 2022–13.

- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2022.
- Gill L., Redeker D., Gasser U., *Towards digital constitutionalism? Mapping attempts to craft an Internet Bill of Rights*, „Report by Berkman Center Research Publication” 2015, nr 15.
- Golia A., *The Critique of Digital Constitutionalism*, „Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL)” Research Paper no. 2022-13.
- Gurumurthy A., Chami N., *Towards a Global Digital Constitutionalism: A Radical New Agenda for UN75, „Development”* 2021, nr 64 (2).
- Johns F., *Governance by Data*, „Annual Review of Law and Social Science” 2021, nr 17.
- Kreft J., *Spółczesność informacyjno-krytyczne podejście*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług, Gospodarka elektroniczna: wyzwania rozwojowe” 2022, t. 2.
- Leszczyńska M., *Współczesny model rozwoju społecznego z perspektywy rewolucji informacyjnej, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy”* 2011, nr 23.
- Mac Sithigh D., Siems M., *The Chinese Social Credit System: A Model for Other Countries?*, „Modern Law Review” 2019, nr 82 (6).
- Mann M., Daly A., Wilson M., Suzor N., *The limits of (digital) constitutionalism: exploring the privacy-security (im)balance in Australia*, „International Communication Gazette” 2018, nr 80 (4).
- Mendes G.F., Fernandes V.O., *Digital Constitutionalism and Constitutional Jurisdiction: A Research Agenda for the Brazilian Case [w:] The Rule of Law in Cyberspace*, red. C. Blanco de Moraes, G.F. Mendes, T. Vesting, Berlin 2022.
- Micheal Yilma K., *Digital privacy and virtues of multilateral digital constitutionalism-Preliminary thoughts*, „International Journal of Law and Information Technology” 2017, nr 25 (2).
- Milczarek E., *Prywatność wirtualna. Unijne standardy ochrony prawa do prywatności w internecie*, Warszawa 2020.
- Moncau M., Fernando L., Werneck Arguelhes D., *The Marco Civil da Internet and Digital Constitutionalism [w:] Oxford Handbook of Intermediary Liability Online*, red. G. Frosio, Oxford 2020.
- Polskie prawo konstytucyjne na tle porównawczym*, red. R.M. Małajny, Warszawa 2013.
- Santaniello M., Palladino N., Carmela Catone M., Diana P., *The language of digital constitutionalism and the role of national parliaments*, „International Communication Gazette” 2018, nr 80 (4).
- Shengelia N., *Constitutionalizing role of terms of service of social media platforms and proposed social media user bills of Rights*, „International Journal of Innovative Technologies in Social Science” 2020, nr 7 (28).
- Sunstein C., *Constitutionalism and secession*, „University of Chicago Law Review” 1991, nr 58 (2).

Suzor N., *Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms*, „Social Media + Society” 2018, nr 4 (3).

Wimmer M., Moraes T., *Quantum Computing, Digital Constitutionalism, and the Right to Encryption: Perspectives from Brazil*, „Digital Society” 2022, nr 1 (12).